

Методыка ад ветэрана

Ёсць асобы, памяць пра якіх доўга сагравае сэрца. Кажуць, чалавек усё жыццё павінен рабіць якую-небудзь справу. І шчаслівы той, хто знайшоў занятак па душы. Добра, калі гэтаму дапамагае талент. Раіса Канстанцінаўна Казючыц, былая супрацоўніца аддзела беларускай літаратуры і бібліяграфіі (сёння — зала беларускай літаратуры) Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, у галоўнай кніжніцы працавала амаль 40 гадоў, а летась 5 лістапада адзначыла 70-гадовы юбілей. Ветэран бібліятэчнай справы, яна дэманстравала прыклад адданасці прафесіі. Я, былы яе вучань, і сёння імкнуся абслугоўваць чытачоў менавіта па яе методыцы. Хаця дзейнасць Раісы Канстанцінаўны выходзіла далёка за межы стандартных бібліятэчных абавязкаў...

Чытачы ішлі «на яе»

Наша Раіса — менавіта так паміж сабой мы яе называлі — прыйшла ў аддзел у 1981 годзе. На той момант гэта была зграбная і вельмі абаяльная жанчына з жывым розумам, светлай душой і вялікім запасам ведаў. Амаль з першых дзён работы ў нашым беларускім адзеле Раіса Канстанцінаўна заваявала вялікі аўтарытэт як у супрацоўнікаў, так і ў чытачоў. Яе адкрытасць, дабрыня і вялікая эрудыцыя зрабілі сваю справу. Раіса Канстанцінаўна вяла ў адзеле вялікую краязнаўчую і выставачную работу. Яна чытала лекцыі па краязнаўстве на курсах павышэння кваліфікацыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Чытачы, як Кажуць, ішлі «на яе». Начытанасць, адукаванасць, просты народны гумар і мілагучная беларуская мова «прывязалі» да Раісы — тады яшчэ галоўнага бібліятэкара — нейкай нябачнай ніткай. Бывалі выпадкі, калі для кансультацыі чытачы выклікалі Раісу Канстанцінаўну проста са службовага пакоя.

Цікавасць з-за мяжы

Слава аб яе ведах ішла далёка. Даследчыкі беларускай мовы і літаратуры з Польшчы, Францыі, Германіі, Японіі і ЗША, якіх шмат было ў старым будынку на вул. Кірава, 49, перш-наперш пыталіся, ці працуе сёння Казючыц. І калі чулі адмоўны адказ, сыходзілі да яе змены. Як ні дзіўна, але моўнага бар'ера не было. Чытачы з пералічаных краін добра валодалі беларускай мовай і чыталі толькі па-беларуску. А большасць з нас вывучыла родную мову ў многім дзякуючы нашым замежным чытачам. Было проста няёмка перад імі. Яны размаўлялі на сапраўднай літаратурнай беларускай мове, зрэдку на так званым эмігранцкім дыялекце. А мова некаторых нашых супрацоўніц была на ўзроўні «мая твая не панімэ». І таму, як Кажуць, «с места в карьер» — вымушаны былі пачаць вывучаць родную мову. Крыху пазней мы пачалі займацца беларускай мовай цэнтралізавана, каб не даводзілася чырванець перад сям'ёй Кіпеляў, айцом Надсанам і іншымі. Так пакрысе і авалодалі роднай мовай.

Сёння да нас з-за мяжы мала хто прыязджае. У асноўным гэта гісторык беларускага тэатра Андрэй Масквін з Польшчы і мастацтвазнаўца з Францыі Клер Ле Фоль, якая зараз выкладае ў адным з універсітэтаў Вялікабрытаніі. Восць і ўсе нашы замежныя чытачы. А раней іх лік ішоў на дзясяткі. І ўсе перш-наперш звярталіся па дапамогу да нашай Раі. І не было такога выпадку, каб яна не падбрала літаратуру па такой тэме, па якой на першы погляд у зале беларускай літаратуры кніг быць не павінна наогул. А яна знаходзіла і давала чытачу добры стос выданняў. Далёка не заўжды можна знайсці кнігі, якія цалкам адпавядаюць чытацкаму запыту. Такая з'ява надзвычай рэдкая. І сёння мы, былыя вучні Раісы Канстанцінаўны, імкнёмся менавіта па яе методыцы абслугоўваць чытачоў ці, як зараз прынята казаць, карыстальнікаў (хаця мне не падабаецца гэты тэрмін).

Краязнаўства і не толькі

Займалася Раіса Казючыц і іншай бібліятэчнай дзейнасцю. Калі нядаўна разбіралі рукапісы яе лекцый па краязнаўстве, якія і сёння беражліва, як найдаражэйшы скарб, захоўваюцца ў нашай зале беларускай літаратуры, то адразу ў памяці ўсплылі ўспаміны аб яе намеры на аснове гэтых лекцый напісаць ці то падручнік, ці то манаграфію. Але жыццё прымусіла яе з'ехаць у Італію і дапамагачь дачцэ выходзіць дзетка.

Калі працавала галоўным бібліятэкарам у сектары галерэйна-выставачнай работы, Раіса рупілася аб методыцы выставачнай работы. А праблематыкай бібліятэчнага краязнаўства змагла сур'ёзна заняцца толькі ў нашым беларускім адзеле. Такім чынам, складана сказаць, што цікавіла яе больш: краязнаўства ці выстаўкі.

Раіса Казючыц і яе вучань Зміцер Давідоўскі.

Я далучыўся да выставачнай работы толькі пасля пераезду ў новы будынак бібліятэкі, у 2006 годзе (у старым будынку працаваў у кнігасховішчы). Раіса Канстанцінаўна падрабязна расказвала, як рыхтаваць выстаўкі, як пісаць анонсы, чым упрыгожваць кнігі, каб яны добра глядзеліся з любога ракурсу і пры любым асвятленні. Менавіта яна рэдагавала мае першыя анонсы. І, трэба прызнаць, выставачная работа — гэта сапраўдная навука. Сёння ўжо няма такой выстаўкі, якую б я не змог падрыхтаваць, але спачатку гэта давалася няпроста. І Раіса Канстанцінаўна кожны раз падыходзіла і цярдліва дапамагала арганізаваць экспазіцыю так, каб усё было лагічна, каб кожны раздзел раскрыць максімальна поўна. І, што вельмі важна, яна выпрацоўвала ў мяне свой выставачны стыль, сваю методыку абслугоўвання чытачоў (па праўдзе Кажуць, стыль абслугоўвання ў мяне паступова пачаў выпрацоўвацца яшчэ ў старым будынку). Наша Раіса не хацела, каб я ці хто-небудзь іншы поўнаасцю яе капіраваў: яна добра разумела, што адну і тую ж тэму і праблему кожны бачыць і разумее па-свойму. І таму проста скіроўвала нас і хацела, каб кожны захаваў індывідуальнасць, меў уласнае аблічча. На шчасце, так і атрымалася. Сёння мяняецца калектыў, прыходзяць новыя маладыя дзяўчаты, але яны ўсё роўна працуюць на яе традыцыях і па яе навуцы, але ўжо без яе. Навука Раісы Канстанцінаўны аўтаматычна перадаецца маладому пакаленню як найдаражэйшы скарб, як найвялікшае багацце.

Спрыяльны мікраклімат

Набліжаецца вялікі юбілей Нацыянальнай бібліятэкі — 100 гадоў з дня заснавання. Галоўная кніжніца краіны неаднойчы мяняла памяшканні — Юбілярны дом, будынак па вуліцы Чырвонаармейская, 9, а пазней — яшчэ і Кірава, 49. І вось у 2006 годзе мы пераехалі на праспект Незалежнасці, 116. Абсталяваны сучаснай тэхнікай, новы будынак стаў утульным навуковым домам для чытача. Працуецца тут значна прасцей, але сёння нам вельмі не хапае тых чытачоў, якія былі ў старым будынку: вядомыя пісьменнікі, вядучыя вучоныя краіны гуманітарных кірункаў — гісторыкі, філолагі, этнографы... У нашым адзеле прымалі іспыты, праводзілі кансультацыі па курсавых і дыпломных работах. Ці налагодзіцца такі цёплы і чалавечны мікраклімат у новым будынку? Думаецца, яго ствараюць асобныя чытачы, якія перайшлі да нас з таго ранейшага беларускага аддзела. Будзем спадзявацца, што былая атмасфера пакрысе вернецца і сюды.

Калі шчыра, то сёння нам вельмі не хапае стасункаў з Нілам Гілевічам, Рыгорам Барадуліным і яго жонкай Валлянцінай Міхайлаўнай, дактарамі гістарычных навук Леанідам Лычом і Уладзімірам Міхнюком, гісторыкам Міколам Ермаловічам і многімі іншымі. І гэта толькі нямногія з нашых чытачоў, як Кажуць, для ілюстрацыі. Сёння большасць з тых наведвальнікаў бібліятэкі няма на гэтым свеце. Але ў падсобным фондзе беларускай залы стаяць як помнік ці напамін аб іх кнігі з дарчымі надпісамі.

Згадваецца такі выпадак. У 2010 годзе адзначалася 90-годдзе нашага славутага паэта Міколы Аўрамчыка. Да юбілею была прымеркавана і кніжная выстаўка. У свае 90 гадоў Мікола Якаўлевіч быў яшчэ даволі частым наведвальнікам і актыўным чытачом беларускай залы. Неяк ён трапіў на гэтую выстаўку. Доўга хадзіў, перабіраў кніжкі, гартаў часопісы. А потым падышоў да нас і казаў: «А я і не ведаў, што столькі за сваё жыццё надрапаў. Wo напаскудзіў паперы!» У гэтым быў увесь Аўрамчык. Значная асоба. Як і наша Раіса. Не хапае яе сапраўды народнага гумару, нейкіх жыццёвых цікавых гісторыяў, якія яна любіла расказваць і гераіняў якіх сама неаднойчы станавілася. Не хапае яе добрага гарэзлівага позірку. Бываюць такія моманты, калі з'яўляецца адчуванне, што яна прыстунічае на звыклым працоўным месцы за кафедрай. Хочацца падысці і папрасіць паглядзець выстаўку. Але... разумееш, што гэтай шчасливай хвілінкі больш не будзе, а шкада.

Зміцер ДАВІДОЎСКІ
Фота даслана аўтарам